

Erfgoed Gelderland

Een rampjaar voor Harderwijk

Een historisch bevlogen pastoor

Vittepraetje

Kwartaalblad van de historische vereniging HERDEREWICH

inhoud

Van de redactie (Ed van der Heijden)	2
Geen nieuwe voorzitter? (Matty Moggré)	3
Prikbord	4
Agenda	5
Een historisch bevlogen pastoor: Een portret van Karel Mars (Anita Raaphorst)	6
Een rampjaar voor Harderwijk (Jan Ruijne)	11
Nieuw monument voor verdronken vissers (Jan Ruijne) ...	15
“Wat heeft Harderwijk veel meer historie te bieden dan ik beseft” (Anita Raaphorst)	16
De geschiedenis van de scheepswerpen van Harderwijk (Jan Ruijne)	18
Verhaal van Gelderland (Lex Schuijl)	22

Van de redactie

tekst **Ed van der Heijden**

U begint te lezen in het laatste Vittepraetje van het jubileumjaar 2022. Op 26 augustus hebben wij het 50-jarig bestaan van onze vereniging gevierd. Anita Raaphorst heeft een kort verslag geschreven over de jubileumdag. Uiteraard met veel foto's, zodat we nog even kunnen nagenieten.

In de vorige Vittepraetjes van dit jaar waren artikelen opgenomen over mensen, die betrokken waren bij de oprichting van onze vereniging en over hen, die veel invloed hebben gehad. In al die verhalen kwam steeds de naam voor van de allereerste voorzitter, Karel Mars. Anita Raaphorst heeft een aantal mensen, die hem goed hebben gekend, geïnterviewd en er een artikel over geschreven.

Dit jaar hebben we al veel gehoord over het Rampjaar 1672. Hoe verging het Harderwijk in die periode? In een artikel van Jan Ruijne leest u meer over die roerige tijd in Harderwijk.

Bent u deze zomer al weer eens op de Havendam geweest? Dan is het u vast en zeker opgevallen dat het monument voor de gevallen vissers uit Harderwijk is vervangen door een nieuw monument, waarop nu alle goede namen staan. Jan Ruijne heeft gesproken met Robert Oosterhof, die veel onderzoek heeft gedaan naar al die Harderwijkers. Erfgoed Gelderland heeft de geschiedenis van Gelderland, waar wij als Harderwijk natuurlijk deel van uitmaken, opnieuw beschreven en opgenomen in een boekenreeks. In een artikel legt Lex Schuijl uit hoe een en ander in elkaar zit.

Elke Harderwijker kent de scheepswerf Veluvia. Maar weet u ook hoe die scheepswerf in Harderwijk is ontstaan en hoe lang hij al bestaat? Robert Oosterhof en Theo Bakker hebben er een boek over geschreven, De Hellege, en Jan Ruijne heeft in een artikel die geschiedenis kort samengevat.

Op de verenigingspagina's ziet u wetenswaardigheden en oproepen. In de agenda staan de activiteiten die onze vereniging organiseert, soms in samenwerking met andere organisaties.

De redactie wenst u veel leesplezier, wij horen graag uw reactie en zien uit naar artikelen. Verder wensen wij u een fijne feestmaand en een goede jaarwisseling.

We gaan zien of dit het laatste Vittepraetje was. U kunt uw suggestie voor een nieuwe naam nog tot 1 januari 2023 inleveren.

BESTUUR:
Voorzitter:
Matty Moggré
Secretaris:
John Wetzels
secretaris@herderewich.nl
tel: 0341-426847
Penningmeester/ledenadministratie:
Gerrit Visscher
ledenadministratie@herderewich.nl
Leden:
Leen Karssen (bibliotheek)
Willem van Sonnen (Vischpoort)
Sophie van Steenderen
Anita Raaphorst

REDACTIE:
redactie@herderewich.nl
Hoofdredacteur:
Ed van der Heijden
Eindredacteur:
John Wetzels
Redactieleden:
Anita Raaphorst, Jan Ruijne,
Lex Schuijl

VERSPREIDINGSTEAM:
Wim Buitenhuis
jowi34@solcon.nl
tel: 0341-412735
Ben Companjen

WERKGROEPEN:
Archeologie:
John ten Pierick
Commissie Straatnaamgeving:
vacature
Commissie Ruimtelijke Kwaliteit:
Désirée van Liempt
Genealogie:
Renate Uittien-Jacobs
Kroniek van Harderwijk:
Anita Raaphorst
Hierden:
Evert Jacobs
Ornamenten Kunstwacht:
Karel Chr. Uittien
Coördinator vrijwilligers Vischpoort:
vacature
Webmaster:
Otto Büttner
webmaster@herderewich.nl

BIBLIOTHEEK,
HISTORISCH KENNISCENTRUM:
Leen Karssen
bibliotheek@herderewich.nl

BEZOEK- EN POSTADRES:
Vischpoort, Schapenhoek 9,
3841 BM Harderwijk
Huismeesters Vischpoort:
Willem van Sonnen tel: 06-44050339
Jeroen Visser
huismeester@herderewich.nl
Leden en niet-leden kunnen van de
Vischpoort gebruik maken voor het vieren
van een feestje o.i.d. Informatie bij de
huismeester.

CONTACT
Voor informatie: www.herderewich.nl
IBAN: NL93 INGB 0003 0361 92

Sluiting aanleveren kopij voor het
volgende Vittepraetje is op 29 jan. 2023

OPMAAK, DRUK
gewoonton
www.gewoonton.nl

Niets uit deze uitgave mag zonder toestemming
van de redactie worden overgenomen voor com-
merciële doeleinden of ten behoeve van andere
publicaties. De redactie behoudt zich het recht
voor, in overleg met de schrijver, een artikel in te
korten. Overname van een artikel is alleen mogelijk
na toestemming van de auteur en de redactie.
Het redactiestatuut is -voor hen die daar behoefte
aan hebben- op te vragen bij het secretariaat.

AFBEELDING OP HET VOORBLAD
Uit de boekenserie
Verhaal van Gelderland

tekst **Matty Moggré**

Geen nieuwe voorzitter?

Tijdens de ALV is er geen nieuwe voorzitter gekozen.

Wat nu? Gewoon stoppen? Onze bloeiende en groeiende vereniging als wees achterlaten? Dat gaat me te ver. Maar ik vind ook dat we moeten waken voor te oude mensen in het bestuur. Willen we aansprekend blijven voor de volgende generatie, dan zullen we ook plaats moeten maken. Ik wil echt een stapje opzij doen voor een nieuw elan! Dat is na acht jaar gewoon goed voor de vereniging.

Het goede nieuws is, dat er een jongere kaper op de kust staat. Ze ging dit najaar met vervroegd pensioen en wilde eerst een half jaar pauze. Maar in mei staat ze klaar om het roer over te nemen. Na instemming van de leden natuurlijk. Tot die tijd blijf ik uw interim-voorzitter. Tenzij u zich alsnog meldt.

Een nieuwe naam voor ons blad?

Er zijn wat reacties binnengekomen, zie elders. Daarvan zou een enkele naam een echte verbetering kunnen zijn. In januari nemen we een beslissing. Tot die tijd zien we uit naar meer creatieve ideeën.

50 jaar

Op verschillende momenten hebben we aandacht gegeven aan dit jubileum:

- De bijeenkomst met de vijftigjarige leden
- De scheuren in de Vischpoort op 1 april
- De schilderwedstrijd
- De artikelen in ons blad
- Het speciale logo
- En tenslotte onze feestdag op 26 augustus.

Het was een mooi jaar. Het jaar is bijna voorbij! Als u dit leest is de decembermaand begonnen, met zijn feestdagen en de viering van de jaarwisseling. We hopen ook in 2023 weer mooie dingen te kunnen doen.

Het bestuur wenst u goede feestdagen toe en een mooi nieuw jaar!
Een goede gezondheid, vrede en voorspoed.

Wij verwelkomen nieuwe leden:

We mogen weer nieuwe leden en gezinsleden verwelkomen.

De dames D. Ernsten, R. van der Graaf-Sterk en L. Ros-Wit en de heren H.J.C. Petersen, H. Schuurkamp (Hierden), J.K. van Ittersum en A.W. Stramrood (Bilthoven) hebben zich opgegeven als lid van onze vereniging. De heer W. Ros is een nieuw gezinslid.

De nieuwe leden waarbij geen plaatsnaam is opgegeven, zijn woonachtig in Harderwijk.

Wij ontvingen het droevige bericht van het overlijden van Caroline Visser. Caroline stond nog midden in het leven (61 jaar), ze hield van historische verhalen. Ze was lid van de werkgroep genealogie. Ze was ook actief lid van de Levende Historie. We wensen haar partner, dochters en verdere familie veel sterkte toe.

prikbord

RECTIFICATIE

In het boek "Op weg naar een beter leven" van John Wetzels, dat samen met het Vittepraetje van juni 2022 is verschenen, wordt verwezen naar een artikel "Harderwijk in het cholerajaar 1866" uit de Herderewich Kroniek 1976-2. Onder dit artikel is abusievelijk K.H.M. Mars als schrijver van dit artikel vermeld.

Dat is fout en moet zijn Han C. Vrielink.

CADEAUTIP VOOR IN DECEMBER

Het plaatjesalbum van Harderwijk!

STRAATNAAM

AFSCHEID VAN DE STRAATNAMENCOMMISSIE

In januari a.s. neemt Niek de Jong afscheid van de straatnamencommissie, de gemeentelijke commissie die gaat over de toekenning van namen aan nieuwe straten. Niek heeft daar bijna 38 jaar deel van uitgemaakt. Heel veel straatnamen zijn door hem, samen met de commissie bedacht, beoordeeld en onderzocht. Straatnamen hebben vaak wel iets historisch. Dus is het goed om met kennis van de historie naar het benoemen van straten te kijken.

Dank Niek, voor het vele werk dat je ook daarvoor – mede namens Herderewich – gedaan hebt.

Wie volgt?

Dat betekent dat er een vacature in de commissie is. Het reglement schrijft voor dat Herderewich zorg draagt voor de benoeming van een lid voor deze commissie. Wie zou Niek willen opvolgen? De commissie vergadert hooguit vier keer per jaar op een avond. De vergaderingen zorgen voor een avondvullend programma. Zie voor iets meer informatie onze website onder "nieuws". Informatie en aanmelden bij de secretaris: secretaris@herderewich.nl

KETI KOTI IN HARDERWIJK

Via Sophie van Steenderen kreeg Herderewich een vraag van Diana Codfried.

Zij heeft een stichting opgericht rondom Keti Koti in Harderwijk. Vanaf volgend jaar zal deze stichting aandacht gaan vragen voor het slavernijverleden van Harderwijk. Over het aandeel van Johan Bavius de Vries is inmiddels een en ander bekend natuurlijk, maar de stichting zou graag meer te weten willen komen over dit aspect van de Harderwijker geschiedenis.

Wie van onze leden zou bij dat onderzoek mee willen en kunnen doen?

Meld u aan bij de secretaris!

BINNENGEKOMEN ALTERNATIEVEN VOOR "VITTEPRAETJE":

- Harderwijker Heraut (aankondiger, boodschapper, koerier, bode)
- Herderewich Kroniek (net als vroeger)
- Wichedruk (historische naam: wiegedruk, dat zijn de eerste gedrukte teksten van Gutenberg en Coster bijvoorbeeld; dat verbastert tot Wichedruk (van Herderewich)
- Vittepraetje houden!
- Vittepraet klinkt volwassener
- Herderewich Magazine
- Oud Harderwijk
- Historisch Harderwijk
- De Vitte (kort, maar krachtig)

DANK

De Vischpoort is weer gesloten voor bezoekers.

Dank aan alle vrijwilligers die zich ingezet hebben. Daardoor konden weer veel mensen een kijkje nemen in de poort.

Dank aan Joke en Harry, die dit steeds zo goed en plezierig coördineerden.

OPROEP

Harry en Joke stoppen met de coördinatie van de Vischpoortgidsen. Wie neemt die coördinatie op zich? Meld je s.v.p. bij Matty Moggré, voorzitter@herderewich.nl

agenda

Woensdag 7 december 2022

Catharinakapel, Klooster: college door drs. John Berends MPA in het kader van het Studium Generale "Wie kunnen we nog vertrouwen in 2019?". Aanvang 19.30 uur, toegang gratis, aanmelden verplicht via gelderseacademie@gmail.com. Zie toelichting.

Woensdag 18 januari 2023

MFC De Kiekmure, Tesselschadelaan 1: lezing Dorien te Kieft over "Archeologisch onderzoek op de Havendam". Zaal open 19.30 uur, aanvang 19.45 uur. Zie toelichting.

Woensdag 29 maart 2023

MFC De Kiekmure, Tesselschadelaan 1: lezing Sander Wassing over "Maarten van Rossem, de krijgshoofd". Zaal open 19.30 uur, aanvang 19.45 uur. Zie toelichting.

Gelderse Academie: Wie kunnen wij nog vertrouwen in 2019?

In het kader van het Studium Generale in het jaar 2019/2020 heeft de Gelderse Academie enkele colleges georganiseerd. Het laatste college in die reeks door drs. John Berends kon destijds niet doorgaan in verband met corona. Daarom nu, na enkele jaren, alsnog dit college. John Berends was 7 jaar burgemeester van Harderwijk en is thans commissaris van de Koning in de provincie Gelderland. Hij zal in zijn lezing ingaan op de wisselwerking tussen inwoners, bestuur en politiek in onze democratie.

Archeologisch onderzoek

Dorien te Kieft, van bureau RAAP, heeft het archeologisch onderzoek geleid dat begin dit jaar op de Havendam is uitgevoerd. Zij komt ons vertellen wat er gevonden is van de Peelenpoort, van de burcht van de Graaf van Gelre en nog meer.

De Gelderse krijgshoofd Maarten van Rossem

In de eerste helft van de 16^e eeuw heeft de Gelderse krijgshoofd Maarten van Rossem (1490-1555), hartstochtelijk strijder voor een onafhankelijk Gelre, veel plundertochten uitgevoerd in Gelderland. Sander Wassing, freelance historicus, praat ons bij over deze bijzondere persoon.

tekst Anita Raaphorst

Anita Raaphorst is historicus en redactielid van het Vittepraetje

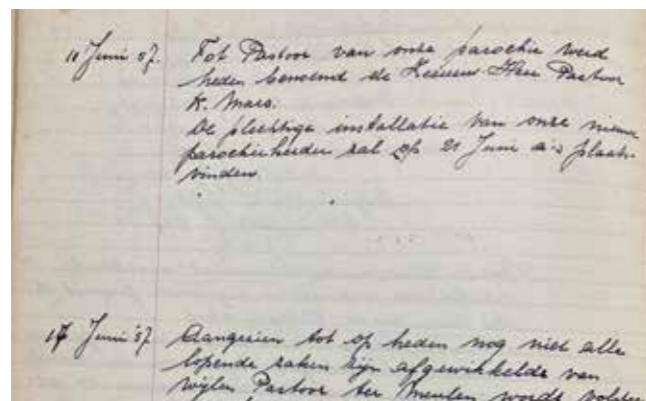
In het kader van Herderewich's 50-jarig jubileum is in het Vittepraetje de aandacht al uitgegaan naar Jan Klein, Han Vrieling en Niek de Jong en wat zij hebben betekend voor onze vereniging. Een man die ook bij deze groep mensen hoort, is Karel Mars. Een uitgebreid portret van deze in 1983 overleden historisch bevlogen pastoor; samengesteld aan de hand van bestaande literatuur en interviews met mensen die hem hebben gekend.

Een historisch bevlogen pastoor:

Een portret van Karel Mars

Karel Herman Maria Mars werd in Utrecht geboren op 5 januari 1913. Hij doorliep eerst het kleinseminarie te Culemborg en daarna het grootseminarie Rijsenburg in Driebergen, waar hij theologie en filosofie studeerde. In september 1939 ontving hij de priesterwijding uit handen

van de aartsbisschop van Utrecht, Jan de Jong. Hij werd kapelaan in Sint Nicolaasga. Na drie jaar vertrok hij naar het kleinseminarie in Apeldoorn waar hij docent Engels en Latijn wordt.¹ Toen de Harderwijkse pastoor Ter Meulen overleed, werd Karel Mars tot zijn opvolger benoemd. Op 21 juni 1957 volgde zijn installatiemis in de Catharinakerk aan het Klooster.² In 1959 werd hij ook deken over het gebied dat zich uitstrekte van Voorthuizen tot Hattem, inclusief een deel van Flevoland. Zijn veertigjarig priesterfeest werd gevierd met een groot parochiefeest op 16 september 1979. In het parochieblad schreef hij zelf daarover: "Ik had niet durven hopen op zo'n groots parochiefeest. Niet ik heb feest gevierd, maar heel de parochie en vele anderen hebben die dag met mij en rondom mij willen vieren.³ Na 25 jaar pastoraat en ruim 40 jaar priesterschap nam Karel Mars op 28 juni 1982 afscheid van zijn parochie. Hij overleed op 26 december 1983 na een kort ziekbed.

Notulen vergaderingen bestuur

Feestprogramma viering 40 jaar priester

PASTOOR KAREL MARS

Het is waarschijnlijk niet de ambitie van Karel Mars geweest pastoor te worden. Hij was meer een docent en theoloog, maar hij gehoorzaamde de bisschop en ging in 1957 naar Harderwijk toen hij werd benoemd door de bisschop. Els Schrijver, al jarenlang actief in de Catharinakerk als vrijwilliger in diverse functies, vertelt dat Karel Mars op huisbezoek kwam toen zij in 1974 net in Harderwijk woonde. Els: "Hij kwam heel consciëntieus bij nieuwe leden op bezoek en vroeg dan altijd of je wat zou willen doen in de kerk. Dat wilde ik wel. Het eerste dat ik gedaan heb, is in 1975 de doop van onze zoon mede voorbereiden. Later nam ik deel aan de werkgroep gezinsviering. Mars gaf ons daar ontzettend veel ruimte in. Dat wij daar als vrouwen stonden en meegingen met hem om de vieringen voor te bereiden, dat liet hij echt wel gebeuren. In die tijd had je alleen nog maar mannelijk acolieten, dus het was heel bijzonder.."

Marcel Celie, destijds penningmeester in het kerkbestuur, zegt het volgende: "In zijn hart was hij een wetenschapper die zich het liefst verdiepte in de theologie, wijsbegeerte. Ik heb veel inhoudelijke gesprekken met hem gevoerd en het ging hem altijd om de waarden van dat katholieke geloof, die wist hij goed te verwoorden. Dat maakte het gesprek met hem prettig. Wat dat betreft was hij de juiste man op de juiste plaats. Als je na de kerkdienst de kerk uitging, dan nam je iets mee, een boodschap waar je over na kon denken. Al zullen er natuurlijk ook mensen zijn geweest die er toen anders over dachten. Hij verhief zich niet boven de mensen en onthield zich van een mening. In wezen zei hij: 'hoe jij het invult, is jouw eigen verantwoordelijkheid.'" Rolant Stuber heeft nog herinneringen aan de tijd dat hij misdienaar was. "Ik herinner mij de

doordeweekse mis van 19 uur. Ik ging na het eten op de fiets naar de kerk. Daar deden we onze 'jurken' aan. Op mijn knieën hoorde ik het gemurmel van Mars, waar ik niet veel van verstond. Daarna gingen we de kelk met de wijn en de hostie uit de kluis halen die we aan Mars gaven. Er zaten niet veel parochianen in de kerk. In mijn beleving waren we binnen 5 minuten na aankomst al weer klaar en gingen we op het fiets terug op huis aan. Verder kwam hij heel trouw op de verjaardagen van onze ouders, waar hij zich de jenever goed liet smaken."

BOUWPASTOOR

De Catharinakapel was in de jaren '50 te klein geworden. De Harderwijkse bevolking groeide; er kwamen militairen naar de stad als ook mensen uit Nederlands-Indië, en mensen die bij de koekjesfabriek gingen werken. Een gymnastiekzaal in Tweelingstad werd gebruikt als

Schilders Nieuwsblad, 19 september 1979

Doop van jongste zoon van de familie Stuber

kerkzaal, als 'noodkerk'. Marcel Celie: "Er moest een nieuwe kerk komen en wel aan de Thorbecelaan. Alles was voorbereid, er waren complete tekeningen klaar. Tot het moment dat de burgemeester met het schaamrood op de wangen naar Mars moest met de mededeling dat, hoewel alle vergunningen verleend waren, het Rijk had besloten dat op die plek de A28 zou komen te liggen." Het ontwerp van de uiteindelijke kerk aan de Van Maerlantlaan werd totaal anders dan de oorspronkelijk bedoelde kerk en werd onder architectuur gebouwd.

Dat er ook hilarische momenten zijn geweest, bewijst het verhaal van Rosemarijn Vork-Stuber, de zus van Rolant. Ze vertelt dat haar moeder ten tijde van de bouw van de kerk in het kerkbestuur zat. Voor die tijd was dit zeer vooruitstrevend. "Behalve zeer lange vergaderingen vol sigarenrook, waar mijn moeder erg veel hekel aan had, moest op een gegeven moment de nieuwe kerk ingericht worden en ook de plaats van het houten kruis bepaald worden. Het is een simpel kaal kruis, van hetzelfde hout als de banken. Mijn moeder stond te kijken en Mars sjouwde met het kruis op zijn schouder, à la Jezus, voor het altaar heen en weer om de juiste plaats te bepalen. Het moet een grappig gezicht zijn geweest, ze heeft het vaak verteld."

VERNIEUWING EN VERBINDING

Als pastoor was Mars actief op velerlei terrein, waaronder het rooms-katholiek maatschappelijk werk, het kruiswerk en het jeugdwerk. Hij was aalmoezenier van de katholieke Pater Verbraak

scoutinggroep en later ook van de Margrietgroep. Hij was nauw betrokken bij de bewoners van het grote regionale woonwagencamp in Hierden. In een interview in het Veluws Dagblad zei hij zich erg aangesproken te hebben gevoeld door het 'streven naar eenheid'.⁴ Anderen bevestigen deze instelling van Mars. Marcel Celie zegt daarover: "Hij was de verbindende man als het ging om 'hoe krijg ik de kerken bij elkaar'. De kerk waar hij het nauwste een band mee had was de Nieuwe Hervormde Kerk aan de Stationslaan. Met dominee Rieks Zwijs kon hij goed opschieten. Twee keer per jaar werd er een oecumenische dienst gehouden. Daar was hij sterk in. Het verbindende deed hij op zijn eigen, katholieke manier. Na de vergadering van het kerkbestuur bijvoorbeeld kwam de fles op tafel, dan wist hij de mensen naar zich toe te halen. We ervoeren dat we met zijn allen iets gemeenschappelijks hadden, een band, maar misschien ook wel een gemeenschappelijke opdracht. Zijn verjaardagen waren ook grote feesten, alle mensen die hij kende, nodigde hij uit. Goed eten en drinken, en aan het eind stonden we met zijn allen om 2 uur 's nachts af te wassen."

Gerrit Sluiskes zat samen met Karel Mars in het bestuur van de Stichting Noordwest-Veluwe. Mars was voorzitter van de werkgroep 'Kerk en Samenleving', een overlegplatform van kerken van verschillende signatuur. Het doel daarvan was het verzorgen van laagdrempelige, oecumenische kerkdiensten: zoals de Onderweg Kerk in het Postiljonhotel (vanaf 1972). Gerrit: "Deze kerkdienst was bedoeld voor mensen die onderweg waren, maar toch iets van een dienst wilden bezoeken. Mars stond midden in de samenleving en wilde samenwerken met alle mensen van verschillende kerkelijke afkomst." Zelf zei Mars in een interview: "Het samengroeien van de kerken gaat hier nog erg moeizaam. Waarschijnlijk is dat vooral een Veluws probleem. De mentaliteit moet veranderen. Langzamerhand komt er wel enige verbetering in, maar één kerk is het nog lang niet. En dat is toch de wens van Jezus..."⁵

De deelname van vrouwen aan de voorbereiding van de diensten bewijst wel dat Mars vernieuwend bezig wilde zijn. Els Schrijver merkt op dat Mars iemand was die vernieuwing wilde, maar

het niet goed over het voetlicht kon brengen. Hij had meer willen doen, denkt ze, maar kreeg ook veel tegenwerking. De aartsbisschop liet ook weten niet gecharmeerd te zijn van de oecumenische insteek van Mars, maar die trok zich daar niets van aan.⁶

VOORLIEFDE VOOR DE GESCHIEDENIS

De kerk was zijn roeping, de historie was zijn grote liefde. Hij was altijd oude teksten aan het bestuderen. Al in zijn eerste standplaats in Sint Nicolaasga beschreef Karel Mars de geschiedenis van deze parochie in het boek 'De parochie van St. Nicolaasga, 1691-1941, verschenen in 1942. In Apeldoorn schreef hij over de patroon van de oude Apeldoornse Parochiekerk en het geslacht 'Van Apeldoren'. Eenmaal in Harderwijk volgde een hele reeks artikelen in de Herderewich Kroniek (de voorloper van het Vittepraetje) over de betekenis van verschillende straatnamen; over de Grote Kerk; over oude gravures. Het geschrift 'De Latijnse school en fraterhuis van Harderwijk', geschreven in 1974, is wel een van zijn uitvoerigste werken. Hij heeft daar heel veel bronnen voor onderzocht. De kloosters, de parochiekerken en de stadsbrand van 1503 waren de richtpunten van zijn onderzoek. De St. Nicolaaskerk, die buiten de stad had gelegen, kreeg na zijn emeritaat zijn bijzondere aandacht.

HERDEREWICH

Karel Mars was nauw betrokken bij de oprichting van Herderewich, hij werd de eerste voorzitter en bleef dat tot zijn dood. Mars had het voordeel ten opzichte van andere amateurhistorici dat hij Latijn en Grieks kon lezen. Dat leverde wel eens discussies op over de vertaling van teksten. Marcel Celie memoreert dat er bij de basisschool De Rank aan de Bongerdsteeg een gedenksteen staat. "De vertaling daarvan was een vloek in de ogen van Mars, het stond vol met fouten." Al eerder is in het Vittepraetje geschreven over het verschil van mening tussen Karel Mars en de heer Feenstra over de mogelijke vindplaats van de pachthoeven Selhorst en de Sint Nicolaaskerk.⁷

Niek de Jong zegt in het boek 'Markant': "Mars vond zelf dat hij wel het meest wist van de historie van Harderwijk. Niet ten onrechte. Als iemand een artikel over een bepaald onderwerp wilde

publiceren, ging hij of zij eerst naar Mars om het te laten lezen."

Het opmerkelijke is dat Mars met niemand buiten Herderewich sprak over zijn historische onderzoeken. Hij hield dit strikt gescheiden van zijn werk in de parochie.

DE MENS KAREL MARS

Han Waagemans, Norbertijn en nog steeds verbonden aan de Essenburgh, heeft niet met Mars samengewerkt maar hij heeft wel een beeld van hem: "Het was een joviale pastoor, een kamergeleerde met een sigaar in zijn hoofd. Hij kwam regelmatig kaarten op de Essenburgh." Iedereen is het erover eens dat Karel Mars een beminnelijk man was. "Uiterlijk keek hij een beetje streng, maar eigenlijk was hij een humo-

Met kardinaal B.J. Alfrink voorafgaand aan de inwijding van de nieuwe Catharinakerk op 24 juli 1962

ristische kleine gezette man. Reuze sociaal. Hij kon mij in ieder geval motiveren. Hij was ernstig bij het eerste contact, maar als je hem beter leerde kennen was het een man met een warm hart." Dit is de indruk van Ab de Haas. Ab leerde Mars kennen via een huisbezoek. "Hij toonde veel interesse in mijn werk. Ik had de opdracht gekregen om een Consultatiebureau voor Alcohol en Drugs in Harderwijk op te zetten. Op dat moment werkte ik nog vanuit huis. Karel kwam met het aanbod eventueel ruimte in zijn pastorie

Reis naar Rome, april 1958,
bron: Stadsmuseum Harderwijk

Inzet: Karel Mars naast aartsbisschop
mrg. B.J. Alfrink (in het midden van de foto,
recht onder het vaandel bij de rechterzuil van de
hoofdingang).

te huren. We kregen de beschikking over een
deel van de bovenverdieping van de pastorie.
Netty Smit was op dat moment zijn huishoud-
ster, die kon ook lekker koken. Zij vroeg mij of we
nog een secretaresse annex receptioniste nodig
hadden. Zij was daarvoor opgeleid. Dat wilden
we wel! Karel begon te mopperen: "Ho eens
even, nu verhuur ik jullie het pand en dan pikken
jullie mijn huishoudster in". In de pauze traptten
we wel eens een balletje op het kerkplein en
dan deed Mars gewoon mee! Hij vertelde soms

mooie verhalen over zijn reizen in de zomer naar
het Vaticaan. Hij vertelde niet over wat hij daar
gedaan had, maar vooral ook hoe lekker hij had
gegeten in Rome en wat voor prachtige wijnen
hij daarbij dronk."

*Dit artikel is tot stand gekomen dankzij de
medewerking van Ab de Haas, Marcel Celie,
Els Schrijver, Gerrit Sluiskes, Han Waageman,
Rosemarijn Vork-Stuber, Rolant Stuber. Allen hartelijk
dank daarvoor!*

Overlijdensadvertentie
Volkskrant

VOETNOTEN BIJ HET ARTIKEL

- ¹ De parochiekerken van Harderwijk. Karel Mars. Samenstellers: Martijn Pijnenburg en Niek de Jong. Uitgave: Parochie van de heilige Catharina en de Oudheidkundige Vereniging Herderewich, 2009.
- ² Notulen vergaderingen bestuur van de parochie St. Catharina, 1913-1970.
- ³ Parochiële mededelingen St. Catharinaparochie te Harderwijk, week van 22-28 september 1979. Bron: Parochie St. Catharina.
- ⁴ Markant - 50 Harderwijkers en Hierdenaren. Karel Mars p. 60-61, geschreven door Teake Dijkstra. Samensteller: Jos Kunne, Pentekeningen: Cas Hofstee. Uitgave Harderwijk Reeks 2007.
- ⁵ Parochiekerken, p. 8.
- ⁶ Markant, p. 60.
- ⁷ Vittepraetje nr. 2, 2022, p. 10.

De man die de Republiek een Rampjaar bezorgde: de Franse koning Lodewijk XIV, bijgenaamd de Zonnekoning. Hij was lange tijd de machtigste man van Europa. Toch kreeg hij de Republiek niet op de knieën. Geschilderd door Charles le Brun. Datum onbekend

tekst Jan Ruijne

Jan Ruijne is journalist en historicus. Hij maakt deel uit van de redactie van het Vittepraetje.

Een rampjaar voor Harderwijk

Het had een haar gescheeld of het Koninkrijk der Nederlanden had nooit bestaan. In 1672 werd de voorloper van het Koninkrijk, de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, van alle kanten aangevallen. De agressors waren van plan ons waterig landje op te delen. 'Nederland moet vernietigd worden zoals Rome Carthago moest vernietigen'.¹ Het is te danken aan het vakmanschap van vele honderden zeelieden dat de Republiek de aanval overleefde. En – o ja, – we hadden een waterlinie.

Het plan om de Republiek als machtsfactor te vernietigen komt uit de koker van Lodewijk de Veertiende, beter bekend als de Zonnekoning. Hij zocht en vond de steun van de Engelse koning en twee Duitse kerkvorsten, de bisschop van Münster en de aartsbisschop van Keulen.

In vier zeeslagen wist de Hollandse vloot een landing van Engelse soldaten op de stranden van Scheveningen te voorkomen. Vier keer leverde Michiel de Ruyter slag met een gecombineerd Engels-Franse vloot. Hij won geen enkele slag. Maar veel belangrijker: hij verloor er ook geen een. Daardoor durfden

de Engelsen geen soldaten over te zetten, de transportvloot zou te kwetsbaar zijn voor de Nederlandse marine.

Vanuit het zuidoosten rukten Franse legers op om via wat nu Duits grondgebied is de Republiek aan te vallen. Ruim honderdduizend soldaten wisten vrij eenvoudig door te dringen tot wat nu het hart van ons land is. Een inderhaast gecreëerde waterlinie hield dit leger tegen. In het oosten richtten de troepen van de twee bisschoppen ondertussen een ravage aan. Veel steden vielen zonder slag of stoot. Maar bij Groningen stokte de opmars. De patstelling ter zee en ter land gaf Holland de tijd om een alliantie te formeren tegen de Zonnekoning. Na vier onbesliste zeeslagen haakte de Engelse koning af. Ook de Fransen raakten gefrustreerd. Om een veldslag met de Pruisen en de Habsburgse keizer te voorkomen trok het enorme leger zich terug. De crisis was bezworen, de Republiek leefde nog. Achteraf wordt gezegd dat raadspensionaris Johan de Witt teveel energie heeft gestoken in het formeren van een geduchte zeemacht. De vorming van een goed geoefend leger was verwaarloosd. Daardoor zou hij de ellende

over de Republiek hebben afgeroepen. Maar kijk naar de kaart van Europa, kijk naar de grootte van Engeland en Frankrijk, kijk naar hun inwonertal. Hoe kan een postzegelgroot landje als de Republiek zulke grootmachten weerstaan? Op het diplomatieke front had De Witt eerder moeten handelen, maar militair gezien had hij de juiste keuzes gemaakt.

HARDERWIJK GEEFT ZICH OVER

Hoe verging het Harderwijk in deze tumultueuze tijden? Ooit was het een goed versterkte stad. Een flinke stadsmuur, zes zware stadspoorten. Maar anno 1672 verkeerden de vestingwerken in staat van verval. En Harderwijk had geen garnizoen, enkel een schutterij van zo'n 300 man. In april vallen de Fransen ons land binnen. Het kan haast niet anders of het stadsbestuur heeft zich vanaf dat moment gebogen over de vraag hoe Harderwijk te verdedigen. Maar er zijn, voor zover bekend, geen documenten over die beraadslagingen bewaard gebleven.

In het collectieve geheugen is blijven kleven dat Franse troepen destijds Harderwijk bezet hielden. Op zichzelf is dat waar, maar de Fransen waren niet de eersten die de stad binnen marcheerden. Dat waren de troepen van de bisschop van Münster. Die namen op 20 juni het stadje Elburg in. Het stadsbestuur van Harderwijk -de magistraat genoemd- aarzelde niet en stuurde direct een afvaardiging naar Elburg om te onderhandelen. Die onderhandelingen verliepen gunstig voor Harderwijk. Maar een en ander moest wel op papier worden gezet. De Harderwijkse stadsbestuurders stonden er op dat de handtekening van de bisschop onder het epistel gezet zou worden. Overste Nikolaus Hauteyn, de hoogste officier ter plekke en de vertegenwoordiger van de bisschop, ontstak in woede toen hij dat hoorde. De overste leek na wat heen-en-weer gepraat akkoord te gaan. Maar dat was schone schijn, volgens Andries Schoemaker, een achttiende eeuwse amateur-historicus. Dit is wat hij erover vertelt:

“Omdat de leden van de magistraat zeker wilden zijn van het nakomen van de overeenkomst, vroegen ze ratificatie door de bisschop zelf voordat ze de stad overgaven. Hauteyn bewilligde daarin, op voorwaarde dat vijftig ruiters de stad mochten binnentrekken. Die deden dat de volgende dag, als bewakingstroepen. Daarop vertrok Hauteyn met zijn kom-

panen die allen dronken waren, begeleid door de burgemeesters Van Spuelde en Klooster. Hij was echter van plan de stad leeg te plunderen (zoals een van zijn ruiters heimelijk aan een collega vertelde). Toen hij door de poort reed maakte Hauteyn ruzie met de twee burgemeesters en zei dat ze hem zijn schriftelijke opdracht van de bisschop afhandig hadden gemaakt. Die moest hij terug hebben of het zou slecht met hen aflopen.

Ondertussen had hij drie mannen bij de poort en drie bij de valbrug achtergelaten om te zorgen dat die niet gesloten of opgehaald zouden worden. Op de brug over de stadsgracht keerde hij zijn paard en duwde daardoor burgemeester Van Spuelde de gracht in, waaruit die heer zich wist te redden door naar de kant te zwemmen.

Op deze manier probeerde Hauteyn tijd te winnen om zijn cavalerie bij de poort te krijgen en gezamenlijk weer de stad binnen te rijden. De ruiters kwamen inderdaad al dichterbij. De burgers die op de wallen stonden doorzagen deze boevenstreek, haalden de brug op en begonnen zo hevig met musketten op de Münsterse bende te schieten dat die een flink eind terugdeinsde. Uiteindelijk kwamen de bisschoppelijke troepen echter terug en beloofden de gesloten overeenkomst te zullen honoreren en in stand te houden. Daarna mochten de twee gegijzelde burgemeesters en dertig ruiters de stad weer in.

Toen ze daar zeven dagen gelegerd waren, kwam de hertog van Luxemburg met veertig ruiters naar Harderwijk en bezette de stad voor de Franse koning.”²

DE BEZETTING

Met de komst van de Fransen brak voor Harderwijk een zware tijd aan. Huizen werden gevorderd om soldaten te huisvesten. Gedurende de eerste maanden moesten die soldaten ook van drank en spijzen worden voorzien. Eind augustus verviel die verplichting,

maar er moest wel schatting aan de Fransen betaald worden. In eerste instantie was dat 1300 gulden per maand, een groot bedrag. Ook moesten individuele burgers grote bedragen betalen. En even voor het beeld: Harderwijk was een stadje met zo'n 3.200 inwoners en anderhalf jaar lang waren er tussen de 1.000 en de 1.600 soldaten in de stad gelegerd. Soms zelfs meer. Liek Mulder en John Wetzels melden in 'Harderwijks Sextet' dat er soms tot 2.300 soldaten gelegerd waren.³ In eerste instantie wilden de Fransen de vestingwerken versterken. Boeren uit de omgeving werden opgetrommeld om de wallen te verbeteren en een nieuwe palissade aan te leggen. Nadat deze werkzaamheden flink op streek waren -en wie weet zelfs voltooid waren- kwam de Franse vestingbouwer Magolotti het werk controleren. Hij vond het resultaat ver onder de maat en beval de Smeepoort en de Luttekepoort op te blazen en de stadsmuren af te breken.

In de anderhalf jaar dat de bezetting duurde verlieten veel, vooral gegoede burgers de stad. De weeskinderen werden al snel na de komst van de bezettingsmacht naar Holland gebracht. Ook veel studenten en professoren vertrokken naar veiliger oorden.

De enige groep die iets van voordeel wist te behalen uit de bezetting waren de rooms-katholieken. Het oude geloof werd in ere hersteld, de parochie van Sint Martinus werd weer opgericht en er werd een priester benoemd. Het academiegebouw kreeg de bestemming van rooms-katholieke kerk. Dat ging vrij eenvoudig, de academici waren immers naar de Vesting Holland gevlucht.

Op 16 september 1673 vertrekken de Fransen uit Harderwijk. Drie dagen eerder had Willem III de vesting Naarden heroverd. Dit wordt als een kantelpunt gezien in de oorlog. Duidelijk was nu voor iedereen dat het de Zonnekoning niet was gelukt om de Republiek op de knieën te krijgen. De Engel-

se koning had zich een paar maanden eerder al uit de oorlog teruggetrokken. Ook de Duitse bisschoppen hadden de strijd gestaakt. Zij voelden zich bedreigd door bondgenoten van de Republiek en sloten vrede. De Fransen beseften dat, ondanks hun veel grotere en beter georganiseerde leger, de linies nu wel erg lang en kwetsbaar werden; zij besloten zich terug te trekken.

Maar de aftocht uit Harderwijk verliep niet rimpelloos. De Fransen wilden een voorbeeld stellen en staken op veertig plaatsen de stad in brand. Bedoeling was dat een vuurzee het Zuiderzeestadje volledig in de as zou leggen. Maar de Fransen hadden pech: het was praktisch windstil en de burgerij trad onmiddellijk kordaat op en bluste het vuur. Niettemin is op die laatste bezettingsdag nog veel schade aangericht.⁴

Harderwijk was in het najaar van 1673 een verarmde en beschadigde stad. Bovendien was er geen normaal bestuur meer. De magistraat was gevlucht. Omdat de stadsmuren gesloopt waren en de poorten opgeblazen lag de stad open voor rondtrekkende bendes. *“In deze chaos kozen de burgers zeven volmachten⁵. Deze moesten namens de stad met de Fransen en de Republiek onderhandelen, geld inzamelen, burgerwachten organiseren, het puin laten ruimen, enzovoort. Deze volmachten, vooral gerekruteerd uit de rijke burgerij, stonden onder leiding van Cornelis van Thiel, een van de weinige hoogleraren die in de stad waren gebleven. Hun inspanningen voor de stad werden door de schepenen niet gewaardeerd. Vanuit het veilige Holland beschuldigden zij de volmachten van financiële malversaties en rebellie.”⁶*

DE NASLEEP

Politiek en bestuurlijk was het een chaos na het vertrek van de Fransen. Willem III benoemde Geerlich van Essen tot schout. Ook benoemde hij acht regenten. In 1675 werd Willem tot erfstadhouder van Gelderland benoemd. Dat betekende dat zijn macht werd vergroot en formeel werd vastgelegd. De stadhouder mocht de leden van de magistraat benoemen. Voor Harderwijk werd bepaald

De Engelse koning Karel II rond 1680. Geschilderd door Thomas Hawker. Karel was een opportunist en was voor zowel Willem III als Lodewijk XIV een onbetrouwbare bondgenoot.

dat er twaalf schepenen voor drie jaar zouden komen. De tijdelijke aanstelling voor drie jaar was een wens die door de burgerij werd geuit in een pamflet gericht aan de stadhouder. Alsjeblieft, geen regenten meer die levenslang op het pluche bleven zitten, zo zou je de wens plat gezegd kunnen formuleren. Aan die wens kwam de stadhouder tegemoet. Maar Willem koos daarbij voor de oude elite, the usual suspects, zogezegd. Geen van de zeven gevolmachtigden, die Harderwijk door een heel lastige periode hadden geloodst, keerden terug in het dagelijks bestuur. Gevluchte burgers als professor Theodorus Triglandius en muntmeester Pauwel Sluijskens kregen weer een vooraanstaande positie. Meest invloedrijke bestuurder werd Sywert van Wijnbergen. Uiteindelijk heeft de burgerij geen invloed gehad op de benoeming van bestuurders, dat voorrecht bleef bij de stadhouder. De nieuwe stadsregering werd op 21 februari 1675 door Willem III benoemd. Harderwijk kwam in rustiger vaarwater terecht, het herstel kon beginnen.

Bernard von Galen, bijgenaamd Bommen Berend, hoog te paard gezeten voor de poorten van Groningen. Het lukte hem niet Groningen in te nemen. Bernard was bisschop van Münster tijdens het Rampjaar en bondgenoot van de Zonnekoning. Geschilderd door Wolfgang Heimbach, 1674.

BEZETTERS DREIGEN GROTE KERK OP TE BLAZEN

Nog steeds staat de Grote Kerk fier overeind in het oude centrum van Harderwijk. Maar het had weinig gescheeld of dit godshuis was opgeblazen. De troepen van de bisschop van Münster dreigden kerk én toren met buskruit op te blazen. Deze ramp kon alleen worden voorkomen als de burgerij bereid was 300 gulden te betalen. Of zij dat ook echt gedaan hebben weten we niet. Wat we wel weten is dat, toen de burgers besloten om het buskruit in een leeg graf te dumpen, de troepen van de bisschop daar weer aanleiding in zagen om nog eens 400 gulden te eisen. Dit omdat hun kruit nu bedorven was. In anderhalf jaar tijd heeft Harderwijk veel geld betaald aan de bezetters, telkens om nog groter onheil af te wenden. Vaak hielpen de betalingen maar tijdelijk, of helemaal niet. De bezetter was creatief in het verzinnen van redenen waarom de burgerij weer diep in de buidel moest tasten.

BRONNEN

- Folkerts J. e.a., *Geschiedenis van Harderwijk*, (Meppel, 1998)
- Mulder, L. en Wetzels, J.W.H., *Harderwijks Sextet. Grepen uit 750 jaar stadsgeschiedenis*, uitgave van Stichting Harderwijk 750 jaar, (Harderwijk, 1981)
- Panhuysen, L., *Rampjaar 1672. Hoe de Republiek aan de ondergang ontsnapte*; 6^e druk (Amsterdam, 2009)
- Doedens, A en Mulder, L., *Moordbranders in de Republiek. Het rampjaar door de ogen van Andries Schoemaker. Juni 1672 – november 1673*; (Zutphen 2022)
- Nimwegen, O. van, *De veertigjarige oorlog 1672 – 1712. De strijd van de Nederlanders tegen de Zonnekoning*; (Amsterdam 2020)

VOETNOTEN BIJ HET ARTIKEL

- ¹ 'Een leugenachtige koning', *De Volkskrant*, 19 november 1999. Lord Shaftesbury, een belangrijk adviseur van de Engelse koning Karel II, hield in maart 1673 in het Britse parlement een pleidooi voor de vernietiging van de Republiek. Daarbij trok hij de vergelijking met Carthago, net als de Republiek, een welvarend en zeevarend volk.
- ² 'Moordbranders in de Republiek', p. 81
- ³ *Harderwijks Sextet*, p. 38
- ⁴ Een school en zo'n dertig huizen brandden af. Dit volgens de website *MijnGelderland* (home – canons – Harderwijk – de Franse bezetting). Andere bronnen schatten de schade groter in en spreken over circa vijftig huizen die verloren zijn gegaan.
- ⁵ J. Duinkerken heeft het in de 'Geschiedenis van Harderwijk' over 'volmachten'. Hij bedoelt daarmee: gevolmachtigden, personen die namen de burgerij gevolmachtigd waren om afspraken te maken met derden, p. 64
- ⁶ *Idem*, p. 64

Nieuw monument voor verdronken vissers

Harderwijk heeft een nieuw vissersmonument. Het is een fraai kunstwerk dat een gestileerde golf verbeeldt met aan de bovenzijde een opstekend botterzeil. Het monument verwijst naar de golven waar veel Harderwijker vissers het leven verloren. Het in augustus onthulde monument staat op het Bargje aan de Havendam en vervangt een ouder exemplaar.

De onthulling trok flink wat publiek. Aanwezig waren veel Harderwijkers die op de een of andere wijze verbonden zijn met het visserijverleden. Daarnaast waren er ook belangstellende inwoners. De onthulling zelf werd gedaan door Henk de Bruin en Aartje Foppen. Daarna werd het gedicht 'Het Laatste Zeil' voorgelezen. Dit gedicht stond ook al bij een eerder monument, maar het verschil is dat het gedicht nu geïntegreerd is in het uit cortenstaal opgetrokken kunstwerk. Toen de laatste gedichtstrofe uitgesproken was, werden er kransen gelegd en speelde het muziekkorps Kunst na Arbeid uit Hierden.

Het nieuwe monument vervangt een ouder exemplaar uit 2008. Op dit oudere monument staan 40 namen van op zee overleden vissers vermeld. Het nieuwe kunstwerk bevat 58 namen. Dat er zoveel extra namen boven water zijn gekomen is vooral te danken aan het intensieve speurwerk van schrijver Robert Oosterhof. Hij is een autoriteit op het gebied van de maritieme historie van Harderwijk. Hij werd bij zijn speurwerk geholpen door archief-medewerker Tiemen Goossens. Samen hebben zij alle mogelijke archieven nog eens nagelopen en kwamen op 19

extra namen. Ook ontdekten zij dat de naam van een Urker jongen niet thuishoort op een Harderwijks monument. Het onderzoek is inmiddels afgesloten. Het bestuur van de Stichting Visserijdagen Harderwijk heeft zich ingezet voor de realisatie van het nieuwe monument. Het bestuur hecht veel waarde aan de herdenking van de mannen en jongens die op zee zijn gebleven. Ook veel Harderwijkse families vinden een dergelijke herdenking belangrijk. Het ontwerp van de gestileerde golf is van het Harderwijkse bedrijf Textline. Het kunstwerk heeft circa 15.000 euro gekost. Dit geld is bijeengebracht door een hele reeks van sponsors. Het nieuwe monument moet meer eenheid uitstralen. Dat was de wens van het bestuur van de Stichting Visserijdagen. Eerst stonden op het Bargje, een beetje willekeurig, het beeld 'Vissersvrouw met Kind', de bronzen plaquette met de veertig namen en, apart daarvan, het gedicht 'Het laatste Zeil' van de inmiddels overleden stadsdichter Michel Martinus. Het nieuwe ensemble vormt veel meer één geheel. De onthulling was op 20 augustus. Het is de bedoeling dat elk jaar een korte plechtigheid plaatsvindt bij het monument op het Bargje.

tekst Jan Ruijne

Jan Ruijne is journalist en historicus. Hij maakt deel uit van de redactie van het *Vittepraetje*.

Eén naam, die wel op het oude monument stond, staat niet op het nieuwe monument. Het is die van Tijmen Wakker. Tijdens een storm in 1909 sloeg de Urker schuit UK 246 om. De Harderwijker visser Jan Petersen wist vier van de vijf opvarenden te redden. Tijmen redde het niet, hij verdronk. Wel wist Petersen het lichaam van de jongen te bergen en ging het lichaam van de jongen in Harderwijk van boord. Waarschijnlijk is destijds aangenomen dat de jongen als knecht diende op de botter van Petersen. Dat was niet het geval. Tijmen was een Urker en voer op een Urker schuit. Zijn naam verdwijnt in Harderwijk, maar hij wordt niet vergeten. Zijn naam staat vermeld op het Urker vissersmonument.

Het organiserend comité
bron: OGB Design

Ook het stadsmuseum Harderwijk werd bezocht
bron: OGB Design

Iedereen kreeg een badge met zijn of haar naam erop
bron: OGB Design

Een van de activiteiten: bottervaren
bron: OGB Design

tekst Anita Raaphorst

Anita Raaphorst is historicus en redactielid van het Vittepraetje

Kijk voor meer foto's op www.herderewich.nl, doorklikken naar Over Ons, 50 jaar Herderewich

“Wat heeft Harderwijk veel meer historie te bieden dan ik besepte” Terugblik jubileummiddag

Buiten de Catharinakapel stond de Archeohotspot
bron: Archeohotspot Veluwe

Op vrijdag 26 augustus vierde Herderewich haar 50-jarig bestaan. Rond de honderd leden en introducés namen deel aan de diverse activiteiten die de vereniging mét de samenwerkende organisaties had georganiseerd. Het was een zeer succesvolle middag met voor iedereen wat wils. Het ontlokte een deelnemer bovenstaande uitspraak. Hieronder volgt een terugblik.

AANVANG

Het feest begint in de mooi versierde Catharinakapel. Buiten bij de deur maken de gasten direct kennis met de Archeohotspot. Coördinator Janneke Zuyderwyk laat hen kennis maken met archeologie. Leden van de 'Levende Historie' verwelkomen de gasten en wijzen hen de weg naar de koffie, thee en gebak. De pianist Oleg verzorgt de achtergrondmuziek. Een deel van de leden is al rechtstreeks naar hun activiteit gegaan. Om 14.00 u. geeft Matty Moggré de aftrap en heet iedereen van harte welkom. Na een uitleg over het programma gaan de aanwezigen naar een van de tevoren gekozen activiteiten.

MIDDAGPROGRAMMA

Samen met de collega-organisaties heeft Herderewich een divers programma samengesteld. Vooral de bottertochten o.l.v. de Botterstichting zijn erg populair. Gelukkig varen er twee keer twee boten, zodat iedereen die wil ook echt aan boord kan gaan. Een reactie: "Het was heerlijk op het water en ook leerzaam. We kregen een goede uitleg van de schipper." De stadswandelingen, georganiseerd door zowel het Gilde van Harderwijker Stadsgidsen als de Stichting

Bezoek aan het boerenerf van Dirk Schuurkamp in Hierden
bron: Jan E. Mons

Rondeel, vinden ook veel aftrek. Gelukkig is daar ook een extra gids aanwezig. Een selecte groep bezoekt het Stadsmuseum Harderwijk. Conservator Sophie van Steenderen die de rondleiding verzorgt, krijgt veel enthousiaste reacties op haar verhaal. Ook het boerenerf van Dirk Schuurkamp in Hierden wordt door een kleine groep geïnteresseerden bezocht. "Ze slapen nog echt in die oude bedsteel!", is een van de opmerkingen achteraf. De Molenstichting opent na enig oponthoud de molen De Hoop en het bakkerijmuseum; een aantal leden luistert naar de uitleg van Hennie Sneevliet. Het bezoek aan de voormalig synagoge, opengesteld door het Joods Erfgoed, gaat niet door omdat er te weinig belangstelling voor is.

RECEPTIE

Rond 16.00 u druppelen de leden de Catharinakapel binnen. Enthousiast door alles wat ze gezien, gehoord en ervaren hebben. Ook andere leden, die alleen naar de receptie komen, arriveren. Uiteindelijk is de kapel goed gevuld. De trekzakgroep 'Goed Folk' uit Zwolle verzorgt nu de achtergrondmuziek. Waldo Volmer, directeur van de stichting Stad als Podium, treedt op als gastheer en introduceert alle sprekers. Burgemeester Harm Jan van Schaik merkt in zijn toespraak op dat het mooie van Herderewich is dat ze mensen meeneemt aan de hand om iets te laten zien van de stad. "Het koloniaal werfdepot is geworden wat het is mede dankzij de inzet van leden van Herderewich. Bij elke archeologische vondst en bij elke maatregel die we in de stad moeten nemen, bij elke vernieuwing wordt weer gekeken welk verhaal er wordt verteld. Niet alleen een gebouw wordt dan omschreven, maar er wordt ook iets verteld over de cultuur van toen. Zodat de bevolking van nu ook trots kan zijn op de historie van Harderwijk."

Jan Klein en Han Vrieling, leden van het eerste uur, worden daarna in het zonnetje gezet en ontvangen een cadeau. Na het officiële gedeelte is het tijd om elkaar te ontmoeten onder het genot van een hapje en een drankje. Het is een prachtig jubileum geweest waar we nog lange tijd aan kunnen denken. Met dank aan het organiserend comité!

Huldiging van de 50-jarige leden van Herderewich: Jan Klein en Han Vrieling.
inzet: Oud-voorzitter Niek de Jong
bron: OGB Design

De receptie werd goed bezocht, bron: OGB Design

tekst **Jan Ruijne**

Jan Ruijne is journalist en historicus. Hij maakt deel uit van de redactie van het Vittepraetje

Boek 'De Hellege' sluitstuk van renovatie van 'de werf van Oost'

De geschiedenis van de scheepswerven van Harderwijk

Ruim honderd jaar geleden was het aan de Oude Haven in Harderwijk een komen en gaan van schepen. Hier lag een scheepswerf met maar liefst zeven hellingbedden. Het was een plek vol bedrijvigheid. Er werd hier getimmerd, gesmeed, er werd gebreeuwd en geteerd. Op de 'werf van Oost' was het altijd een drukte van belang. Maar hoe kwam die werf eigenlijk in Harderwijk? En waarom op die plek en niet ergens anders? En was dit de eerste en enige werf in Harderwijk?

Op die en andere vragen geven Robert Oosterhof en Theo Bakker antwoord in hun boek 'De Hellege. De geschiedenis van de scheepswerven in Harderwijk'. Het boek is in opdracht geschreven. Reijer en Jacolien Roelofs en wonen op de plek waar ooit de bloeiende scheepswerf lag. Zij hebben zoveel mogelijk het beeld van honderd jaar geleden hersteld. Natuurlijk, het is de moderne versie van de werf van toen. In de werf-schuur is nu een restaurant gehuisvest en de lierschuur is nu verbonden met het woonhuis. Maar zowel Harderwijkers als toeristen herkennen de contouren van de scheepswerf van toen. Dit jaar is een hellingbed in oude glorie hersteld. Ook de oude lier, die een schip de helling op kan trekken, doet het weer. Het project is voltooid. De publicatie van het boek is een mooie afronding, het is de spreekwoordelijke kers op de taart.

HANZESTAD ZONDER HAVEN

Haar gloriejaren beleefde Harderwijk in de middeleeuwen. De stad maakte onderdeel uit van het Hanze-verbond en er werd levendig handel gedreven

met plaatsen langs de Oostzee. Een handicap voor Harderwijk was echter het ontbreken van een haven. Schepen werden gelost op twee lange steigers die vanaf de Vischpoort en de Bruggepoort de Zuiderzee in staken. Bij gebrek aan een haven lagen de eerste scheepswerven langs de kuststrook, voor de stadsmuren. Het moeten kleine werfjes zijn geweest. Kwetsbare werfjes bovendien. Want als het stormde kregen de werven en de schepen, die daar ter reparatie lagen, de volle laag. Het was allemaal heel kleinschalig, zo lijkt het. Een eerste vermelding van een werf dateert uit 1548. In de jaren daarna duiken meer van dergelijke berichten op. Het kan haast niet anders of het ging hier om reparatiewerfjes, nieuwe schepen werden er niet gebouwd. Harderwijk werd door stadsmuren beschermd tegen vijanden van buitenaf. Daarnaast waren er de zogeheten 'zeeberen'. Die moesten de stad beschermen tegen het water. Het waren massieve bakstenen muren die de golven van de Zuiderzee opvingen, maar er ook voor zorgden dat het water in de stadsgracht op peil bleef. Een doorbraak in de zeebeer aan de noordoostkant

De Werf van Ten Kaate. Deze lag binnen de grenzen van de oude binnenstad, ongeveer op de plek waar nu het monument voor Eibert den Herder staat.

van de stad luidt een nieuwe fase in. We schrijven 1715. Kleine scheepjes kunnen nu door de opening in de zeebeer. Die opening wordt ook wel 'de mond' genoemd. Schepen kunnen in de gracht komen en doorvaren tot aan de Grote Poort. Scheepstimmerman Reijer Gijsbertsen ziet onmiddellijk de voordelen van deze mogelijkheid en vraagt en krijgt een vergunning om een werf te beginnen langs de gracht. In zijn kielzog volgen meer werven, stuk voor stuk kleinschalig. Maar 'de mond' verzandt. In 1810 wordt de haven – in feite een deel van de stadsgracht – verdiept en verbreed. De honderd jaar oude doorsteek van de zeebeer wordt gedicht en de zeebeer wordt opnieuw doorstoken, maar nu ligt de opening meer aan de noordwestkant. De werven krijgen een andere plek. Het is dan nog steeds allemaal kleinschalig, het zijn reparatiewerven. Nieuwe schepen worden er niet gebouwd, een enkel klein bootje daargelaten.

VISSERSVLOOT ZOEKT WERF

In de tweede helft van de 19^e eeuw beschikt Harderwijk over een aanzienlijke vissersvloot. Al die bootjes moeten regelmatig worden onderhouden, de bestaande werf is daarvoor veel te klein. En telkens naar Spakenburg varen, waar wel een flinke scheepswerf ligt, kost tijd en geld. Zo'n honderdvijftig vissers en hun gezinnen leven van de visserij. Het is voor Harderwijk een belangrijke pijler onder de plaatselijke economie. Burgemeester en wethouders zijn dan ook blij als in 1878 Jannes ten Kaate zich meldt om aan de Havendam een werf van enige omvang op te richten, ongeveer op de plek waar nu het kunstwerk ter nagedachtenis aan Eibert den Herder staat.

De gemeente helpt de scheepstimmerman door de haven uit te diepen en een bassin uit te graven waardoor er schepen op de helling getrokken kunnen worden. In de jaren die volgen bewijst Ten Kaate het bestaansrecht van zijn werf, het is een komen en gaan van scheepjes. Maar het noodlot slaat toe. In 1886 raakt Ten Kaate op de helling bekneld onder een kantelend schip. Hij overlijdt enkele uren later. Zijn weduwe neemt de zaak over, maar zes jaar later is er opnieuw rampspoed: een felle brand legt de werf in de as. In 1904 is het afgelopen. Het bedrijf wordt geveild. Dat het doek valt kan ook komen doordat zich een concurrent heeft gemeld. In 1894 wil Willem Bernard Kuijkhoven een werf bouwen, hij heeft grote plannen. Hij wil niet alleen schepen repareren, maar opteert ook voor nieuwbouw. Hij laat zijn oog vallen op het terrein waar nu de familie Roelofs en wohnt. Hier is enige uitleg op zijn plaats. De plek waar Kuijkhoven wil bouwen ligt namelijk aan de overkant van de stadsgracht,

op drassige grond. Bij Harderwijkers staat dit gebied bekend als 'de groentjes'. Bij storm en hoog water overstroomt deze grond. Burgemeester en wethouders eisen dan ook dat Kuijkhoven een dijk rond het terrein aanlegt. Daartoe is hij bereid. Het perceel zelf moet ook opgehoogd worden. Er moeten immers hellingbedden worden gelegd. Een dergelijk hellingbed ligt op een schuin talud. Dat talud wordt gecreëerd door duizenden kubieke meters grond te storten op het nieuwe werfterrein.

Kuijkhoven doet het allemaal en de werf kent een vliegende start. Harderwijk telt inmiddels een flinke vloot van zeker honderd vissersschepen. Dat betekent veel

'De Hellege. De geschiedenis van de scheepswerven van Harderwijk' is een waardevol boek geworden. Het voegt echt iets toe aan de Harderwijker geschiedschrijving. Robert Oosterhof heeft het historische deel voor zijn rekening genomen. Theo Bakker heeft zich op de actualiteit gestort. Het boek 'De Hellege' telt 164 pagina's en is rijk geïllustreerd. Kaarten, foto's, schetsen van de vroegere situatie, het is al met al een boek met veel beelden. Mooi zijn de foto's uit de bloeitijd van de 'werf van Oost': de lezer ziet zeven schepen op de helling liggen; het was daarmee één van de grootste werven in de stadjes langs de Zuiderzee. Het boek kost 29,50 euro en is verkrijgbaar in de winkel van het Stadsmuseum. Het boek kan ook per mail worden besteld: welkom@veluvia.nl

Johan Oost en zijn vrouw Neeltje.

reparatiewerk. Maar daarnaast bouwt Van Kuijkhoven elk jaar ook nieuwe schepen: vletten, pluten en botters. Het lijkt allemaal goed te gaan, maar Kuijkhoven verkoopt de werf in 1902 aan Lou Metz, een Urker werfbaas. Waarom? We kunnen er slechts naar raden. Schrijver Robert Oosterhof noemt een aantal mogelijkheden. Wellicht was de investering te groot en kon van Kuijkhoven het niet terugverdienen. Een tweede mogelijkheid is dat de concurrentie met de werf van Ten Kaate, die toen nog bestond, van dien aard was dat hij schepen voor afbraakprijzen bouwde. Een derde factor, waar werfbaas altijd mee te maken hadden, was het succes -of gebrek daaraan- van de visvangst. Tijdens een goed jaar konden de vissers hun rekeningen betalen. In een slecht jaar leefden ze op krediet en moest een werfbaas vaak maanden wachten voor hij betaald kreeg voor geleverd werk.

DE GOUDEN JAREN: DE WERF VELUVIA

De Urker werfbaas koopt de werf in Harderwijk niet voor zichzelf. Hij doet dat voor zijn dochter en schoonzoon, Johan Oost. Lou Metz is eigenaar maar Johan Oost bestiert de werf. In 1907 wordt Oost eigenaar. Hij geeft de werf een naam, Veluvia. Dit zijn de gouden jaren van de laatste echte werf die Harderwijk heeft gekend¹. Johan Oost heeft op een gegeven moment zeven hellingbedden in gebruik, zeven schepen tegelijk die gerepareerd of schoongemaakt worden. En dat zes dagen per week. Er komt een motorlier, waardoor de schepen niet langer met handkracht de helling op worden gesleept. Er komt een smederij, waardoor de werfbaas niet

langer afhankelijk is van smederijen elders in de stad. De zaken gaan goed. In 1912 worden de twee arbeiderswoningjes aan de Havendam gebouwd. Ze staan er nog steeds; de woningen hebben nu de status van gemeentelijk monument. Het eenvoudige woonhuis van Oost en zijn gezin krijgt er een verdieping bij. Maar aan dit zakelijk succes komt een abrupt einde als de Tweede Kamer besluit in te stemmen met een kabinetsvoorstel om de Zuiderzee af te sluiten. Van het ene op het andere moment besluiten schippers geen nieuwe schepen meer te laten bouwen. De reparaties aan de bestaande botters blijven tot een minimum beperkt. Want wat gaat de aanleg van een Afsluitdijk voor de vissers betekenen? Velen vrezen dat dit het einde is van de Zuiderzeevervisserij.

Voor Johan Oost en zijn personeel breken moeilijke tijden aan. Oost geeft zijn oudste zoon Roelof Tide het advies om elders werk te zoeken. Deze Roelof Tide had al de nodige werkervaring opgedaan bij diverse werven. Na wat omzwervingen wordt hij chef van de tekenkamer van de marine. Schrijver Robert Oosterhof schetst hem als een begaafd tekenaar die door zijn tijdgenoten wordt gewaardeerd. Hij wordt ook buiten

zijn werk om vaak gevraagd als ontwerper en tekenaar. Hij helpt zijn vader en zijn broer Lou, als zij daar om vragen. In de jaren dertig tekent hij een nieuw model schip, een stalen schip, dat nu nog rondvaart op de randmeren onder de naam HK 9.

Maar zoals gezegd, er breken moeilijke tijden aan. In de jaren twintig varen er nog veel houten botters op wat toen nog Zuiderzee was. Genoeg reparatiewerk dus. Maar de spoeling wordt almaar dunner. Oost heeft in de jaren dertig staatssteun nodig om te overleven. Oudere Harderwijkers kunnen zich wellicht nog het aanzien van de 'werf van Oost' voor de geest halen, zoals dat er in de jaren vijftig en zestig uit zag. Maar die werf was maar een schim van het bloeiende bedrijf van vijftig jaar eerder. Schrijvers Oosterhof en Bakker illustreren dat met enkele fraaie foto's.

HET EINDE VAN DE 'WERF VAN OOST'

In 1966 is het definitief gedaan met de werf. Tien jaar later koopt Dirk Roelofsen werf en opstallen. Roelofsen is eigenaar van een goedlopend kabellegbedrijf. Hij

Op 11 oktober 1944 wordt de werf van Oost vol getroffen tijdens een geallieerd bombardement. Vier Engelse toestellen vallen de haven aan. Acht botters worden vernield, vijf mannen komen om. Het werfhuis, de wagenhelling, de werfschuur, de smederij en de houtzagerij, alles wordt vernield of is zwaar beschadigd. De ironie wil dat het waarschijnlijke doelwit van de aanval, het grote passagiersschip 'Kasteel Staverden', praktisch ongeschonden blijft. Scheepsbouwer Oost vertelt in een interview, wat op band is vastgelegd en nog steeds in het Zuiderzeemuseum te beluisteren is, hoe hij en zijn gezin het bombardement hebben beleefd. Hij en zijn gezin bleven gespaard, maar het was een enorme inspanning om het toch al in zwaar weer verkerende bedrijf weer in de benen te helpen.

heeft iets met oude schepen en in de jaren tachtig ligt er weer een functionerend hellingbed. Deze hersteloperatie stukt echter als Dirk ziek wordt. Hij overlijdt in 2001. Zijn zoon Reijer pakt de draad op. Samen met vrouw Jacolien wordt stap voor stap het terrein opgeknapt. In de nieuwe werfschuur komt een restaurant, de smederij wordt hersteld en weer in bedrijf genomen. Als laatste klus is dit jaar een nieuw hellingbed aangelegd en is de lier hersteld. Er kunnen nu weer schepen 'gekalefaterd' worden. Dit wordt mogelijk doordat de oude haven in het kader van het project Waterfront flink wordt opgeknapt. Pas na het baggerwerk is het mogelijk het onderdeel van het hellingbed aan te

brenge. De familie Roelofsen is er blij mee. Het door vader Roelofsen begonnen herstelwerk is voltooid. Dat betekent niet dat Reijer en Jacolien nu achterover leunen. Ze hebben onlangs in Elburg een houten schouw gekocht. Dit schip wordt gebruikt om op de helling te trekken. Het scheepje wordt bij de bestaande vloot van evenementenbureau Veluvia gevoegd. Zoon Dirk bestiert dit evenementenbureau. Verder is er het plan om een boot te bouwen naar een ontwerp van Roelof Tide Oost. Dat is bijzonder, want deze ontwerper en tekenaar is de zoon van Johan Oost, vroeger de werfbaas en eigenaar van het terrein waar nu de familie Roelofsen woont. Jacolien: "Wij willen dit schip onder meer gaan gebruiken om tochtjes te maken in de grachten van het Waterfrontgebied. Omdat de bruggen daar laag liggen, moet het ontwerp zodanig worden aangepast dat onze gasten laag komen te zitten en niet telkens hoeven te bukken. Dat is een uitdaging. We weten nog niet of dit gaat lukken."²

'Alle historische foto's zijn welwillend en om niet ter beschikking gesteld aan de redactie van het Vittepraetje en zijn afkomstig uit het boek 'De Hellege'. Met dank aan de auteurs Theo Bakker en Robert Oosterhof'.

VOETNOTEN BIJ HET ARTIKEL

¹ Om het artikel overzichtelijk te houden is de geschiedenis van de Kleine Helling (1911-1957) hier buiten beschouwing gelaten. Het is wel in het boek opgenomen. Robert Oosterhof heeft dat deel voor zijn rekening genomen, evenals het overzicht van alle schepen die door Oost nieuw gebouwd zijn.

² De Stentor, 26 augustus 2022, p. 37.

De werf van Oost in goede tijden. Er waren zeven hellingbedden die in de gloriejaren allemaal tegelijkertijd werden gebruikt.

Verhaal van Gelderland

Een interessante uitgave is de rijke provincie-geschiedenis over het Gelderse historische verleden dat uitgebreid wordt verwoord in een geïllustreerde overzichtsbandel.

Datum uitgifte

Op 10 november 2022 is Verhaal van Gelderland uitgekomen, een compleet en prachtig geïllustreerd overzicht van de Gelderse geschiedenis. In vier rijk geïllustreerde delen, behandelt het Verhaal van Gelderland alle belangrijke thema's uit het Gelderse verleden. De reeks is het resultaat van een vernieuwende samenwerking op verschillende niveaus. Niet alleen tussen experts als schrijvers, redacteurs, kaartenmakers en ontwerpers, ook de Gelderse historische verenigingen en musea hebben het verhaal ondersteund.

Ondersteuning

De afgelopen drie jaar hebben ruim dertig auteurs en redactieleden aan Verhaal van Gelderland gewerkt. Zij werden daarbij ondersteund door de Gelderse erfgoedorganisaties in de vorm van historische informatie, afbeeldingen van objecten, het beschikbaar stellen van uren of anderszins.

Informatie in één oogopslag

Het Verhaal van Gelderland geeft Gelderland, volgens de samenstellers, eindelijk wat het verdient: een overzicht van de bijzondere en contrastrijke geschiedenis van de provincie. Maar er is meer bijzonder aan het vierdelige Verhaal van Gelderland: het grote aantal speciaal vervaardigde kaarten, de unieke afbeeldingen en de vernieuwende infographics zorgen ervoor dat er in één oogopslag informatie beschikbaar komt.

Hoogleraar Gelderse Geschiedenis Dolly Verhoeven over Verhaal van Gelderland

'Elk van de vier delen vertelt over een bepaalde historische periode waarbij we een chronologische aanpak volgen. Er is bovendien steeds gezocht naar de krachtigste invalshoek om het verhaal van een bepaald tijdvak te vertellen. Dat betekende voor de auteurs dat ze keuzes moesten maken, soms details moesten schrappen, en vooral de grote lijnen in de gaten moesten houden. Als je een van de boeken openslaat zie je meteen dat we onze lezers veel ruimte geven om de geschiedenis vanuit verschillende invalshoeken

tekst Lex Schuijl

Lex Schuijl is oud-militair, schrijft boeken over militaire geschiedenis en is lid van de redactie van het Vittepraetje.

Deze vierdelige publicatie is gevat in een fraaie opbergbox en kan worden beschouwd als de basis voor het tonen van

de Gelderse geschiedenis in musea en op bijzondere historische plekken.

De vier onderstaande boeken leren ons om anders te kijken en zorgen ervoor dat men de geschiedenis van Gelderland beter gaat begrijpen.

- Gelderland voor het Gelderland werd
- Gelderland als zelfstandig graafschap en hertogdom
- Gelderland als Nederlands gewest
- Gelderland in het Koninkrijk der Nederlanden

tot zich te nemen. Het grote aantal afbeeldingen, de vele kaarten, de aantrekkelijke teksten en de kaders die iets over een persoon vertellen; iedereen kan op eigen wijze kennis maken met het verleden van Gelderland. Alle 30 hoofdstukken beginnen met een speciaal vervaardigde kaart. Je gaat de dingen beter snappen als je ziet hoe de Gelderse wereld zich heeft ontwikkeld en gevormd.'

Voor meer informatie zie: communicatie@erfgoed gelderland.nl

Dankzij deze sponsors is het mogelijk een mooi blad uit te geven:

<p>Gert van Lunteren Assurantiën BV</p> <p>Stationsplein 126 3844 KR Harderwijk 0341-421921 www.gertvanlunteren.nl</p>	<p>Wim Buitenhuis</p>	<p>BRANDT MAKELAARS</p> <p>Aankoop & verkoop Verkeersweg 5 3842 LD Harderwijk (0341) 41 64 26</p>	<p>leef leefmerkmetleef.nl gewoonton.nl</p>
<p>furniture, Chinese and Japanese porcelain, copper, clocks, paintings</p> <p>DOORNHOF ANTIQUAIRS</p> <p>Schapenhoek 7,12-14 3841 BM Harderwijk Tel. +31 341-42 10 15</p>	<p>Lid van Atletiek en WBO Wandelingenvereniging Nederland</p> <p>Manolo Berrenchina Scheidiuslaan 44 3843 CT Harderwijk 0341 - 421308</p>	<p>ASBESTAANFODERWEG B.V.</p> <p>Nobelstraat 28 3846 CG Harderwijk (0341) 41 76 17</p>	<p>Bos en Vrijhof AANNEMERSBEDRIJF</p> <p>Snippendalseweg 8 Hierden (0341) 41 35 32</p>
<p>CATERING VANDENBERG Het concept voor elk feest!!</p> <p>Marconistraat 1 3846 AR Harderwijk (0341) 46 04 04</p>	<p>esj vastgoedonderhoud</p> <p>Lorentzstraat 5e 3846 AV Harderwijk (0341) 46 01 75</p>	<p>DRIES van den BERG</p> <p>Stephensonstraat 2 Harderwijk (0341) 42 37 23</p>	<p>Jan E. Mons Vrijwillig OVB-ambassadeur</p> <p>Privé contactgegevens 0341 42 04 20</p>
<p>Meeuwisse Travel reiscreaties</p> <p>Email: meeuwisstravel@reiscreaties.nl Telefoon: 06 55 33 13 37 Website: meeuwisstravel.reiscreaties.nl</p>	<p>UNIT4 BEDRIJFS SOFTWARE</p>	<p>kern notarissen</p> <p>0341 - 41 71 14 info@kernnotarissen.nl Minderbroederslaan 1 Harderwijk</p>	<p>STICHTING HERBOUW LUTTEKEPOORT</p>
<p>AEQUATOR groen & ruimte</p> <p>Nobelstraat 3 3846 Harderwijk 088 - 4262422</p>	<p>F3 STUDIO FOTOGRAFIE RECLAME</p> <p>Ceintuurbaan 2, 130B, 3847 LG Harderwijk 0341-430222 06-22558692 info@frstudio.nl</p>	<p>Sennema TAXATIE EXPERTISE</p> <p>De Wittenhagen 1-3 3843 GE Harderwijk T 0341 - 43 01 10 E info@sennema.com</p>	<p>via communio</p> <p>Marketing&Communicatie Rabbistraat 5-3 3841 CR Harderwijk +31 341 451 147 / +31 653 881 999 www.viacommunio.com viacommunio@outlook.com</p>
		<p>WEGERIF sinds 1860</p> <p>Smeepoortstraat 38 3841 EJ Harderwijk 0341 - 412128</p>	<p>VAN DER HOEK MAKELAARDIJ</p> <p>Hogeweg 2 3841 KV Harderwijk 0341 - 412241</p>

Word voor minimaal € 50,00 sponsor van ons Vittepraetje. Wij vermelden u op de website (met link) en in ons blad. Mailen kan ook: info@herderewich.nl

Word voor minimaal € 19,50 lid van Herderewich.

- Een lidmaatschap loopt per kalenderjaar.
- Een lidmaatschap is persoonlijk.
- Een tweede lid per gezin betaalt € 10,- maar ontvangt dan geen extra blad.
- Mensen die na 1 juli lid worden, betalen € 10,-
- Vier keer per jaar verschijnt er een Vittepraetje.
- Leden die het blad per post ontvangen, betalen de portokosten.
- De minimale contributie € 19,50, te voldoen voor 1 mei.

Zie verder www.herderewich.nl

Vader Lou en zoon Johan Oost op hun werf rond 1960.

Vittepraetje

De naam van ons kwartaalblad 'Vittepraetje' is een taalkundige vrijheid, gebaseerd op 'vitte' en 'praetje'.

Een 'vitte' was de naam van een handelskolonie in Scandinavië tijdens de late middeleeuwen. De Harderwijkse koggen voeren in de Hanzetijd onder andere naar Scandinavië. Op de zuidpunt van het Deense eiland Schonen had Harderwijk een eigen vitte, een stuk land met pakhuizen, winkels, kramen en werkplaatsen voor kooplieden en ambachtslieden. Ze woonden en werkten daar. Op de vitte golden dezelfde wetten en regels als in Harderwijk. Een vitte was dus een plaats uit de historie en ver weg van de stad Harderwijk.

Een 'praetje' is een kort gesprek over alledaagse dingen, of een korte verhandeling of lezing. Kooplieden en ambachtslieden op de vitte waren soms maanden van huis en konden in de winter vaak niet uitvaren voor de thuisreis. Tijdens hun verblijf daar moesten de kooplieden zich zien te vermaken en dat deden zij onder andere met het vertellen van verhalen. Ook na terugkomst in Harderwijk waren de sterke verhalen niet van de lucht.